

Saamelaiskäräjien kansainvälistä toimintaa koskeva strategia

SÁMEDIGGI
SÁMITIGGE
SÄÄ'MTE'ĠĠ
SAAMELAISKÄRJÄT

Hyväksytty Saamelaiskäräjien kokouksessa 18.12.2017.

Sisältö

1. Johdanto	3
2. Lähtökohdat	4
3. Tavoitteet osa-alueittain	7
3.1 Saamelainen ja alueellinen yhteistyö	7
3.1.1. Saamelaisten parlamentaarinen neuvosto sekä rajat ylittävä saamelainen yhteistyö	7
3.1.2 Alueellinen yhteistyö	8
3.2. Globaali alkuperäiskansayhteistyö	11
3.3 Kansainvälinen ihmisoikeuspolitiikka	12
3.3.1 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista ja alkuperäiskansojen maailmankonferenssina tunnetun yleiskokouksen korkean tason täysistunnon loppuasiakirja	12
3.3.2 YK:n alkuperäiskansamekanismit	13
3.3.3 Kansainväliset ihmisoikeussopimukset	15
3.4 Kansainvälinen ympäristöpolitiikka, kestävä kehitys ja kehitysyhteistyö	18
3.4.1 Kansainväliset ympäristösopimukset	18
3.4.2 Kestävä kehitys: Agenda 2030 ja kehitysyhteistyö	20
3.5 Euroopan unioni	22
3.6 Kulttuuriperintö	24
3.6.1 Maailman henkisen omaisuuden järjestö (WIPO)	24
3.6.2 Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) toiminta ja sopimukset	25
4. Talous ja hallinnolliset toimet kansainvälistä toimintaa varten	27

1. Johdanto

Saamelaiskäräjien toimintaohjelman 2016- 2019 sektorikohtaisissa yksityiskohtaisissa tavoitteissa on 3.3.9 Kansainvälisen yhteistyön ja saamelaisen parlamentaarisen neuvoston toiminnan kehittäminen -osio. Osion mukaan Saamelaiskäräjien kansainvälisen yhteistyön kehittämiseksi Saamelaiskäräjät laatii kansainvälistä toimintaa koskevan strategian. Saamelaiskäräjien hallitus on kokouksessaan 25.-26.4.2016 (6/2016, 16.2 §) käsitellyt asiaa ja päättänyt, että puheenjohtajan avustaja valmistelee pohjapaperin kansainvälisen toimintastrategian lähetekeskustelua varten.

Saamelaiskäräjät kävi lähetekeskustelun kansainvälisestä strategiasta kokouksessaan 19.12.2016 (4/2016, 12 §), jonka pohjalta laadittiin muistio. Kansainvälinen strategia on laadittu lähetekeskustelussa esille nousseiden ehdotusten sekä linjausten perusteella. Strategian päälinjauksina ovat Saamelaiskäräjien vaalikauden toimintaohjelmassa vuosiksi 2016-2019 asetetut tavoitteet liittyen kansainväliseen toimintaan sekä tämän hetkinen alkuperäiskansoja koskeva kehitys kansainvälisillä foorumeilla. Strategian laadinnassa on otettu huomioon Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston (SPN) voimassa oleva toimintasuunnitelma, ja sen pidemmälle tähtäävät tavoitteet on pyritty integroimaan strategiaan.

Kansainvälisen strategian tarkoituksena on tehostaa vaalikauden tavoitteiden toteutumista priorisoimalla edunvalvonta kärkitavoitteisiin ja niihin liittyvien toimenpiteiden toimeenpanoon sekä saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien turvaaminen kansainvälisellä tasolla pidemmälle tähdäten. Saamelaiskäräjien kansainvälisen toiminnan perustana on Saamelaiskäräjien tärkeimmän ja sille perustuslaissa säädetyn tehtävän toteuttaminen kansainvälisellä tasolla, eli saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon toteuttaminen sekä saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilymisen ja kehittymisen turvaaminen.

2. Lähtökohdat

Saamelaiskäräjien kansainvälistä toimintaa ohjaa kansalliset sekä kansainväliset velvoitteet. Suomen perustuslain (731/1999) mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ja kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto. Saamelaiskäräjälain (974/1995) mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Saamelaiskäräjät voi tehtäviinsä kuuluvissa asioissa tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Näissä asioissa Saamelaiskäräjät käyttää lisäksi päätösvaltaa. Lain mukaan 6 §:n Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja *kansainvälisissä yhteyksissä*. Lisäksi viranomaisten tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Lisäksi Saamelaiskäräjät toimintaa ohjaa Saamelaiskäräjien työjärjestys.

Kansallisen lainsäädännön lisäksi Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet ohjaavat Saamelaiskäräjien kansainvälistä toimintaa. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (jäljempänä KP-sopimus) on osa Suomen oikeusjärjestelmää, ja on voimassa laintasoisena ja siten välittömästi sovellettava ja sitova oikeuslähde. KP-sopimuksen 1 artikla takaa kaikille kansoille itsemääräämisoikeuden, jonka nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä. Sopimuksen 1 artikla koskee myös alkuperäiskansoja¹. KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Artikla turvaa saamelaisten oikeuden nauttia yhdessä ryhmänsä kanssa omasta kulttuuristaan. Artikla 27 edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoimia vähemmistöön kuuluvien kulttuuri-oikeuksien suojelemiseksi.² Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 pitkään valmistellun julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista³. Julistus kokoaa elementtejä olemassa olevista kansainvälisistä sopimuksista. Julistuksen keskeiset artiklat koskevat alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta, oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin, valtioiden vastuuta alkuperäiskansakulttuurien turvaamisessa sekä alkuperäiskansojen oikeutta luonnonvaroihin. Julistuksen mukaan alkuperäiskansoilla on itsemääräämisoikeus jonka perusteella ne määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja kehittävät vapaasti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan. Itsemääräämisoikeuden tulee toteutua myös Saamelaiskäräjien kansainvälisessä toiminnassa ja kansainvälisellä toiminnalla tulee myös pyrkiä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen. Julistus ja sen tavoitteet ohjaavatkin osaltaan Saamelaiskäräjien kansainvälisiä tavoitteita ja ne tulee toimeenpanna niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

---

¹ Ihmisoikeuskomitea on useasti todennut, että artikla koskee myös alkuperäiskansoja.

² Ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) mukaan.

³ A/RES/61/295. Löytyy osoitteesta:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf?sequence=1

Alkuperäiskansojen maailmankonferenssina tunnetun yleiskokouksen korkean tason täysistunnon loppuasiakirja⁴ (*The World Conference on Indigenous Peoples, Outcome document, WCIP OD*) täydentää julistusta. Loppuasiakirja tarjoaa työkaluja julistuksen tavoitteiden toimeenpanemiseksi, mukaan luettuna kansallisten toimintasuunnitelmien, strategioiden tai muiden toimien kehittäminen sekä toteuttaminen julistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Jotta Saamelaiskäräjien kansainvälinen toiminta olisi tehokasta, tulee Saamelaiskäräjien olla aktiivinen toimija kansainvälisillä areenoilla. mm. osallistumalla saamelaisten rajat ylittävään yhteistyöhön, alueelliseen yhteistyöhön sekä alkuperäiskansojen globaaliin yhteistyöhön, osallistumalla saamelaisia ja alkuperäiskansoja koskeviin kansainvälisiin prosesseihin eli konferensseihin, kokouksiin ja muihin tapahtumiin pyrkien turvaamaan saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet kansainvälisissä prosesseissa ja niiden päätöksissä asioissa, jotka koskevat tai jotka vaikuttavat alkuperäiskansoihin. Saamelaiskäräjät osallistuu kansainvälisten ihmisoikeussopimusten raportointiin edistääkseen Suomen velvoitteiden toteuttamista sekä toimii Euroopan unionin yhteydessä aktiivisesti.

Saamelaiskäräjien tulee tehdä tiivistä ja hyvässä hengessä tapahtuvaa yhteistyötä ministeriöiden kanssa, jotta valtion kanta alkuperäiskansa-asioissa on Saamelaiskäräjien kantojen mukainen ja laadittu Saamelaiskäräjien vapaa, tietoon perustuva ennakkosuostumus (*free, prior and informed consent; FPIC*) -periaatetta kunnioittaen. Vuoropuhelun tulee olla aktiivista, ja valtion tulee informoida sekä konsultoida Saamelaiskäräjiä hyvissä ajoin ja laajakantaisesti alkuperäiskansoja koskevista kansainvälisistä asioista sekä kehityksestä. Saamelaiskäräjillä tulee alkuperäiskansaa edustavana, virallisena elimenä olla oikeus osallistua alkuperäiskansoja koskevaan päätöksentekoon yhdessä valtion kanssa.

Saamelaiskäräjät on edellä mainitun mukaan priorisoinut kansainvälisen toimintansa kuuteen eri osa-alueeseen:

- 1. Saamelainen ja alueellinen yhteistyö**
- 2. Globaali alkuperäiskansayhteistyö**
- 3. Kansainvälinen ihmisoikeuspolitiikka**
- 4. Kansainvälinen ympäristöpolitiikka, kestävä kehitys ja kehitysyhteistyö**
- 5. Euroopan unioni**
- 6. Kulttuuriperintö**

Listaus ei ole täydellinen, eivätkä osa-alueet ole siinä tärkeysjärjestyksessä. Se ei myöskään ota huomioon esimerkiksi opetusyhteistyön kaikkea rajoja ylittävää tai kansainvälistä toimintaa. Saamelaiskäräjät on poliittinen instituutio ja muodostaa poliittiset kantansa ja prioriteettinsa, jotka muuttuvat vaalikausien myötä. Saamelaiskäräjien kansainvälinen strategia ottaa tämän huomioon, ja on tarkoitettu päivitettäväksi ja joustavaksi.

Saamelaiskäräjät toteuttaa kansainvälistä toimintaansa yhteistyössä muiden saamelaistoimijoiden kanssa, ml. Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjät Saamelainen parlamentaarinen neuvoston kautta sekä yhteistyössä Saamelaisneuvoston kanssa. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat myös muut alkuperäiskansat maailmanlaajuisesti. Saamelaiskäräjät toimii Suomen valtion asiantuntijana alkuperäiskansoja koskevissa asioissa ja tekee läheistä yhteistyötä eri ministeriöiden kanssa

---

⁴A/RES/69/2. Löytyy osoitteesta:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf?sequence=1

kansainvälisten asioiden yhteydessä, pitäen mielessään itsemääräämisoikeuden sekä oikeuden omaan poliittiseen kantaansa. Saamelaiskäräjät voi tehdä yhteistyötä myös muiden toimijoiden kanssa.

3. Tavoitteet osa-alueittain

3.1 Saamelainen ja alueellinen yhteistyö

3.1.1. Saamelaisten parlamentaarinen neuvosto sekä rajat ylittävä saamelainen yhteistyö

Saamelaiset ovat kansa, joka asuu neljän eri valtion sisällä. Saamelainen, rajat ylittävä yhteistyö, jonka tavoitteena on saamelaisten edunvalvonta *kansana*, on näin ollen ensiarvoisen tärkeää. Saamelainen, rajat ylittävä yhteistyö on niin saamen kansan välistä yhteistyötä kuin kansainvälistäkin ja se voi kohdistua suurempiin kansainvälisiin prosesseihin. Yhteistyö tapahtuu pääsääntöisesti Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston kautta. Saamelaiskäräjät tekee yhteistyötä myös Saamelaisneuvoston kanssa mm. kansainvälisten ympäristösopimusten alkuperäiskansoja koskevissa asiakokonaisuuksissa. Saamelaisparlamentaarikot kokoontuvat lisäksi Saamelaisparlamentaarikkojen konferensseihin, joissa käsitellään saameisille kansana tärkeitä asioita.

Saamelainen parlamentaarinen neuvosto (SPN) on Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjien yhteistyöelin. Venäjän saamelaisjärjestöt osallistuvat yhteistyöhön tarkkailijoina. Saamelaiskäräjien kokous valitsee edustajat Saamelaiseen parlamentaariseen neuvostoon vaalikaudeksi. SPN:n yhteistyösopimuksen mukaan saamelaiskäräjien poliittisen johdon tulee kuulua neuvostoon. SPN:n toimintaa ohjaa vuosittain vähintään kerran järjestettävä täysistunto. Kokous hyväksyy SPN:n toimintasuunnitelman, joka laaditaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan. SPN:n toimintasuunnitelmaa toimeenpantaa SPN:n hallitus, joka kokoontuu tarvittaessa.

SPN:n tehtävänä on edistää saamelaiskäräjien välistä yhteistyötä sekä käsitellä asioita, jotka koskevat tai voivat koskea saamelaisia useammassa maassa tai saamelaisia kansana. SPN edustaa Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaisia pohjoismaisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. SPN:n toiminnan kehittäminen ja tehostaminen on välttämätöntä saamen kansan yhteisöllisyyden ja saamelaisten oikeusaseman kehittämiseksi neljän valtion alueella. SPN:n puheenjohtajuus kiertää 16 kuukauden välein.

Pohjoismaisen saamelaissopimuksen esitys luovutettiin vuonna 2005. Valtiosopimusneuvottelut Suomen, Norjan ja Ruotsin valtioiden kanssa sopimuksen viimeistelemiseksi ja hyväksymiseksi aloitettiin vuonna 2011 ja ne on saatu päätökseen. Sopimuksen tavoitteena on harmonisoida saamelaisia koskevaa lainsäädäntöä, luoda edellytykset saamen kielen, kulttuurin ja saamelaiselinkeinojen kehittymiselle siten, että valtion rajat estävät saamelaisten yhteistyötä mahdollisimman vähän. Sopimusluonnos kokoa keskeisiä velvoitteita muista kansainvälisistä sopimuksista ja julistuksista kuten ILO 169-sopimuksesta ja alkuperäiskansajulistuksesta. Sopimuksen tarkoituksena olisi lisäksi harmonisoida saamelaismääritelmää johdonmukaisemmaksi eri valtioiden kesken.

Tavoitteet:

- Saamelainen, rajat ylittävä yhteistyö on tehokasta vaikuttaen yhteisten päämäärien saavuttamiseen eli saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumiseen
- SPN:n toiminta on tehokasta, sitä vahvistetaan ja sille turvataan tarvittavat resurssit
- Pohjoismainen saamelaissopimus hyväksytään ja ratifioidaan Saamelaiskäräjien tuella
- Sámi Giellagáldun toiminta saadaan pysyväksi

- Rajat ylittävää opetusyhteistyötä parannetaan
- Rajat ylittävää sote-yhteistyötä parannetaan
- Suomen, Norja ja Ruotsin saamelaiskäräjien vaalien toimittamista harmonisoidaan niin, että vaalipäivä olisi sama jokaisessa valtiossa
- Vahvistetaan yhteistyötä ja koordinoitua Saamelaisneuvoston kanssa

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät osallistuu aktiivisesti Pohjoismaisen saamelaissopimuksen jatkotyöskentelyyn SPN:n kautta varmistaen, että kansainvälisesti hyväksytyt alkuperäiskansojen oikeudet sisältyvät sopimukseen tavoitteenaan sopimuksen hyväksyntä ja ratifioiminen
- SPN työskentelee sen eteen, että Sámi Giellagáldulle on saatu vakituinen, tarvittava rahoitus ja sen toiminta on saatettu pysyväksi
- SPN toimintaa sekä tiedottamista tehostetaan ja Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaiskäräjien sihteeristöjen yhteistyötä vahvistetaan tehokkaamman SPN:n toiminnan mahdollistamiseksi
- SPN valvoo saamelaisten etuja kansainvälisissä prosesseissa, myötävaikuttaa maailmankonferenssin loppuasiakirjan toteuttamista ja edistää alkuperäiskansojen osallistumisoikeutta
- Puretaan esteitä saamenkielisten sote-palvelujen tuottamisen osalta, niin että palveluntuottaja voi liikkua rajan yli asiakkaan luo ja varmistetaan saamelaisen asiakkaan mahdollisuus käyttää saamenkielisiä sosiaalipalveluja rajan yli
- Luodaan yhteistyömalli Saamelaisneuvoston kanssa

3.1.2 Alueellinen yhteistyö

Arktinen neuvosto

Arktisella alueella on yhä suurempi rooli kansainvälisessä yhteistyössä sekä politiikassa, ja sen omaperäinen luonto, luonnonvarat ja olosuhteet kiinnostavat globaalisti. Arktinen alue on samalla hyvin haavoittuvainen esimerkiksi ilmastonmuutokselle. Arktinen alue on ja on ollut saamelaisten sekä muiden arktisen alueen alkuperäiskansojen koti tuhansia vuosia. Arktinen alue ja sen hyvinvointi on elinehto saamelaisille alkuperäiskansana. Arktisen alueen yhteistyön tavoitteena on parantaa alueen sekä siellä elävien alkuperäiskansojen ja muiden asukkaiden elinolosuhteita ja asemaa. Saamelaisten osallistuminen arktisen alueen yhteistyöhön on tärkeää, niin valtioiden kuin muidenkin alueen alkuperäiskansojen kanssa.

Arktinen neuvosto (*Arctic Council*) perustettiin vuonna 1996 ja se on Pohjoismaiden, Kanadan, Yhdysvaltojen ja Venäjän hallitusten välinen yhteistyöelin, jonka päätehtävä on edistää ympäristönsuojelua ja kestävä kehitystä arktisella alueella. Arktisessa neuvostossa on jäsenten lisäksi kuusi pysyvää jäsentä, jotka edustavat alueen alkuperäiskansoja; Aleuttien kansainvälinen järjestö, Arktinen Athabaskanin järjestö, Gwich'inien kansainvälinen neuvosto, Inuiittien napapiirikonferenssi, Saamelaisneuvosto sekä Venäjän pohjoisten alkuperäiskansojen järjestö RAIPON sekä tarkkailijoita, jotka voivat olla valtioita tai kansainvälisiä järjestöjä. Arktisen neuvoston käytännön työ tehdään työryhmissä. Tärkeimpiä työryhmien saavutuksia ovat erilaiset vaikutusten arvioinnit ympäristöön. Arktisen neuvoston päätökset tehdään konsensuksella. Suomi on

Arktisen neuvoston puheenjohtajamaa 2017 - 2019, joten suuri osa neuvoston kokouksia järjestetään Suomessa. Saamelaiskäräjiä on konsultoitu Suomen puheenjohtajuuskauden ohjelmaa⁵ varten.

Arktisen alueen parlamentaarikkokonferenssi ja pysyvä komitea

Hallitusten yhteistyön rinnalla toimii parlamentaarinen yhteistyö. Ensimmäinen arktisen alueen parlamentaarikkokonferenssi järjestettiin vuonna 1993. Hallitustason yhteistyö alkoi vuonna 1996 Arktisen neuvoston perustamisen myötä. Parlamentaarikoilla on tärkeä rooli hallitusten välisen yhteistyön valvojina ja aloitteentekijöinä.

Arktiseen parlamentaarikkokonferenssiin osallistuu kansanedustajia kahdeksasta kansallisesta parlamentista (Pohjoismaista, Kanadasta, Venäjältä ja Yhdysvalloista) ja Euroopan parlamentista. SPN:llä on parlamentaarikkojen konferenssissa pysyvän jäsenen asema ja se voi lähettää konferenssiin kolme edustajaa. Konferenssi kokoontuu joka toinen vuosi. Kokousten välillä työtä johtaa kymmenjäseninen pysyvä komitea. SPN:llä on yksi paikka pysyvässä komiteassa ja SPN:n hallitus on tehnyt päätöksen, jonka mukaan puheenjohtaja on automaattisesti komitean jäsen. Komitean tärkein tehtävä on konferenssissa käsiteltävien asioiden valmistelu ja seuranta. Se myös pyrkii osaltaan edistämään arktisen alueen yhteistyötä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Pohjoismaiden neuvosto

Pohjoismaiden neuvosto ja Pohjoismaiden ministerineuvosto ovat Pohjoismaiden parlamentaarikkojen ja hallitusten yhteistyöfoorumeita. Pohjoismaiden neuvosto perustettiin vuonna 1952 ja ministerineuvosto vuonna 1971. Pohjoismaiden neuvostolla ei ole itsessään mitään muodollista valtaa, mutta jokaisella hallituksella on valta sisällyttää päätökset maansa lainsäädäntöön parlamenttien hyväksynnällä. Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaiskäräjillä on Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston kautta tarkkailijan asema Pohjoismaiden neuvostossa ja puheoikeus yleiskeskustelussa ja muulloin puheenjohtajiston päätöksestä. Istunnot ovat foorumeita joissa pohjoismaiset parlamentaarikot keskustelevat asioista pohjoismaisten valtioiden pääministereiden ja muiden ministerien kanssa.

Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisuudessa toimivan Pohjoismaisen kielikoordinaation tehtävänä on huolehtia pohjoismaisesta kieliyhteistyön koordinoinnista. Sámi Giellagáldu on osallistunut pohjoismaiseen kieliyhteistyöhön pohjoismaisten kielineuvostojen verkoston kautta *Netværket for sprognævnene i Norden (NSN)*. Sámi Giellagáldu on lisäksi osallistunut Pohjoismaiseen Terminologia -verkoston toimintaan, jossa on mukana pohjoismaisia terminologia-alan toimijoita.

Barentsin alueen yhteistyö

Barentsin euroarktisen neuvoston (*Barents Euro-Arctic Council, BEAC*) tavoitteena on vakauden ja kestävä kehityksen edistäminen sekä turvallisuuden lisääminen Barentsin alueella. Neuvoston jäseniä ovat Pohjoismaat, Venäjä ja EU:n komissio. Lisäksi toimintaan osallistuu tarkkailijoita. Barents-yhteistyö toimii myös maakunta- ja läänitasolla. Alueneuvostoon (*Barents Regional Council*) kuuluvat Barentsin maantieteellisen alueen hallintojen edustajat. Pääosa käytännön toiminnasta Barentsin yhteistyössä tehdään eri työryhmissä ministeriö-, sekä aluetasolla. Yksi työryhmistä on alkuperäiskansojen työryhmä, jossa on jäsenenä saamelaisten, nenetsien ja vepsien edustajat. Saamelaiskäräjillä on edustajansa työryhmässä.

---

⁵ Ohjelma löytyy osoitteesta: <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=168133&GUID={777C6FF8-CB36-426D-9430-62E8870A5640}>

Tavoitteet:

- Arktisen alueen hyvinvointi ja sen turvaaminen
- Vahvistaa yhteistyötä muiden arktisen alueen alkuperäiskansojen ja valtioiden kesken arktisen alueen hyvinvoinnin turvaamiseksi
- Osallistua aktiivisesti Arktisen neuvoston toimintaan tukeakseen alkuperäiskansoille tärkeitä asioita ja kantoja Arktisen neuvoston työskentelyssä

Toimenpiteet:

- Neuvotella Suomen valtion kanssa menettely, jolla Saamelaiskäräjien osallistuminen Arktisen neuvoston toimintaan turvataan ja sitä vahvistetaan
- Osallistua SPN:n kautta Pohjoismaisen neuvoston istuntoihin ja teemaistuntoihin sekä Arktisen alueen parlamentaarikkokonferenssin ja pysyvän komitean toimintaan
- Osallistua aktiivisesti Baretsin alueen alkuperäiskansojen työryhmän toimintaan
- Järjestää yhteisiä tapaamisia, konferensseja sekä projekteja arktisten alueiden muiden alkuperäiskansojen kanssa
- Tuoda arktisen alueen sekä alkuperäiskansojen ruokaperinteitä esille ja osallistua food security/slow food -foorumeille

Saamelaisparlamentaarikkojen konferenssi Trondheimissa vuonna 2017.

3.2. Globaali alkuperäiskansayhteistyö

Alkuperäiskansoja yhdistää sama historia sekä haasteet maailmanlaajuisesti. Globaalit ympäristö-, ilmastonmuutos- ja hyvinvointiongelmien vaikuttavat vahvasti alkuperäiskansoihin sekä alkuperäiskansojen oikeuksiin. Alkuperäiskansat ovat yhä aktiivisempia toimijoita kansainvälisessä yhteisössä ja alkuperäiskansoja koskevassa päätöksenteossa. Alkuperäiskansojen globaali yhteistyö sekä koordinointi eri prosessien yhteydessä on tärkeää, ja osoittanut, että sillä saavutetaan parhaimmat tulokset. Yksi, hyvä esimerkki yhteistyöstä on Alkuperäiskansojen maailmankonferenssin järjestäminen sekä loppuasiakirja.

Alkuperäiskansojen välinen kumppanuus ja yhteistyö on tärkeä osa Saamelaiskäräjien kansainvälistä toimintaa, ja Saamelaiskäräjät edesauttaa osaltaan yhteistyön ylläpitämistä ja pyrkii rakentamaan uusia yhteistyönmalleja muiden alkuperäiskansojen kanssa. Saamelaiskäräjät pitää alkuperäiskansojen välistä solidaarisuutta tärkeänä, ja pyrkii tukemaan muita alkuperäiskansoja. Maailmanlaajuinen yhteistyö muiden alkuperäiskansojen kanssa on yksi Saamelaiskäräjien kansainvälisen toiminnan keskeisimmistä osa-alueista.

Tavoitteet:

- Alkuperäiskansojen globaali yhteistyö on tehokasta, ja sillä pystytään vaikuttamaan ja edesauttamaan tärkeiden prosessien lopputulosta
- Saamelaiskäräjillä on tärkeä rooli globaalin alkuperäiskansaverkoston ylläpitämisessä
- Tukea alkuperäiskansojen solidaarisuutta toisiaan kohtaan

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät kehittää jo ylläolevia ja rakentaa uusia yhteistyöverkostoja maailmanlaajuisesti muiden alkuperäiskansojen kanssa
- Saamelaiskäräjät tukee muita alkuperäiskansoja erilaisissa prosesseissa sekä kehitysyhteistyössä esimerkiksi tukikirjeiden muodossa
- Saamelaiskäräjät vie tietoa toiminnastaan ja toimintamalleistaan muille alkuperäiskansoille

Saamelaiskäräjien edustaja Tuomas Aslak Juuso YK:n pysyvän foorumin istunnossa.

3.3 Kansainvälinen ihmisoikeuspolitiikka

Alkuperäiskansojen asiat sekä oikeudet ovat nousseet yhä tärkeämmäksi osa-alueeksi kansainvälisen oikeuden ja yhteistyön merkeissä. YK:lla on tässä kehityksessä keskeinen rooli, ja se edistääkin alkuperäiskansojen universaaleja oikeuksia useilla eri osa-alueella. Alkuperäiskansat ovat järjestäytyneet maailmanlaajuiseen verkostoon niitä koskevien eri YK-prosessien yhteyksissä (esim. UNDRIP, WCIP), joissa Saamelaiskäräjät on aktiivisena osapuolena. Prosessien yhteydessä on ollut ensiarvoisen tärkeää, että alkuperäiskansojen ääni tulee kuulluksi alusta alkaen. Alkuperäiskansoille ja alkuperäiskansaoikeuksille tärkeitä elimiä sekä instrumentteja YK:ssa ovat mm. YK:n yleiskokous, ihmisoikeusneuvosto, talous- ja sosiaalineuvosto sekä YK:n alkuperäiskansamekanismit ja ihmisoikeussopimukset sekä julistukset. Ihmisoikeuspolitiikkaa koordinoi ulkoministeriö.

3.3.1 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista ja alkuperäiskansojen maailmankonferenssinä tunnetun yleiskokouksen korkean tason täysistunnon loppuasiakirja

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista⁶ (*UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples; UNDRIP*). Julistuksen tarkoituksena on suojella ja edistää alkuperäiskansojen oikeuksia ja turvata alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus. Julistus on mm. vakiinnuttanut käsitteen *alkuperäiskansojen vapaa, tietoon perustuva ennakkosuostumus (free, prior and informed consent; FPIC)*. Suomi on hyväksynyt julistuksen kokonaisuudessaan vuonna 2007 ja sitoutunut sen toimeenpanoon. YK:n alkuperäiskansaraportoiija professori James Anaya on arvioinut raportissaan⁷ YK:n yleiskokoukselle alkuperäiskansajulistuksen toimeenpanoa ja merkitystä. Anayan mukaan julistus ilmentää globaalia konsensusta alkuperäiskansaoikeuksien sisällöstä ja velvoitetta edistää ihmisoikeuksia YK:n sopimusten mukaisesti. Julistus pohjautuu useisiin valtioiden ratifioimiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka ovat valtioita laillisesti velvoittavia. Julistuksen johdanto-osassa todetaan, että alkuperäiskansat ovat kohdanneet historian aikana epäoikeudenmukaisuutta, mikä on estänyt heitä turvaamasta ja kehittämästä omaa kulttuuriaan ja heikentänyt heidän oikeuksiaan. Alkuperäiskansajulistuksen tarkoituksena on korjata näitä historiallisia epäkohtia.

Julistus kokoaa elementtejä olemassa olevista kansainvälisistä sopimuksista. Julistuksen keskeiset artikkelit koskevat alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta, oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin, valtioiden vastuuta alkuperäiskansakulttuurien turvaamisessa ja alkuperäiskansojen oikeutta luonnonvaroihin. Lisäksi julistus kieltää alkuperäiskansojen sulauttamispyrkimykset. Julistuksen 19 artiklan mukaan valtioiden tulee neuvotella vilpittömässä mielessä ja toimia yhteistyössä kyseisten alkuperäiskansojen kanssa näiden omien edustuselinten kautta saadakseen niiden vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen ennen kuin valtiot hyväksyvät ja panevat täytäntöön lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tulkinnasta ja soveltamisesta vastaavat ihmisoikeuselimet ovat usein kiinnittäneet ratkaisuihinsa huomiota julistuksen velvoitteisiin. Alkuperäiskansajulistuksen velvoitteisiin viitataan erityisesti asioissa, jotka koskevat syrjimättömyyttä, kulttuurista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta.

⁶ A/RES/61/295. Löytyy osoitteesta:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf?sequence=1

⁷ A/68/317. Löytyy osoitteesta: <http://unsr.jamesanaya.org/annual-reports/report-to-the-general-assembly-a-68-317-14-august-2013>

Alkuperäiskansajulistuksella on merkittävää normatiivista arvoa sen korkean legitimitettiin vuoksi, koska merkittävä enemmistö YK:n yleiskokouksesta hyväksyi julistuksen ja alkuperäiskansayhteisö tukee julistusta.

Lähes kaikki YK:n jäsenvaltiot ovat vahvistaneet syyskuussa 2014 YK:n alkuperäiskansojen maailmankonferenssin loppuasiakirjassa⁸ (*UN World Conference on Indigenous Peoples, Outcome Document of the high-level plenary meeting of the General Assembly known as the World Conference on Indigenous Peoples, WCIP OD*) sitoumuksensa alkuperäiskansajulistukseen. Loppuasiakirja painottaa alkuperäiskansajulistuksen periaatteita, ja kerää yhteen tavoitteet, joiden avulla alkuperäiskansojen oikeuksia toteutetaan kansallisesti sekä maailmanlaajuisesti.

Loppuasiakirjan keskeisempiä tavoitteita ovat esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeuksien asiantuntijamekanismin (EMRIP) uudistaminen sekä alkuperäiskansojen osallistumisoikeuksien parantaminen YK:n kokouksissa asioissa, jotka koskevat alkuperäiskansoja. Osallistumista parantava prosessin päätöslauselma⁹ hyväksyttiin syyskuussa 2017, eikä se valitettavasti päässyt tavoitteeseensa, eli alkuperäiskansojen osallistumisen aitoon paranemiseen YK:ssa. Neuvottelujen on tarkoitus jatkua tulevaisuudessa.

Tavoitteet:

- Alkuperäiskansat ovat keskeinen toimija alkuperäiskansoja koskevissa asioissa YK:ssa
- Alkuperäiskansajulistus ja loppuasiakirja toimeenpannaan kansallisella ja kansainvälisellä tasolla
- Alkuperäiskansat osallistuvat heitä koskevaan päätöksentekoon itsenäisesti YK:ssa korkealla tasolla yleiskokouksesta lähtien

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät laatii ehdotuksen alkuperäiskansajulistuksen sekä loppuasiakirjan tavoitteiden toimeenpanemiseksi ja neuvottelee siitä valtion kanssa
- Saamelaiskäräjät osallistuu julistusta ja loppuasiakirjaa koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön
- Saamelaiskäräjät toimii aktiivisesti muiden alkuperäiskansojen kanssa parantaakseen osallistumismahdollisuuttaan YK:ssa

3.3.2 YK:n alkuperäiskansamekanismit

YK:n ihmisoikeusneuvosto on maailmanjärjestön tärkein ihmisoikeusnormistoa luova ja ihmisoikeusloukkauksiin puuttuva toimielin. Ihmisoikeusneuvosto kokoontuu istuntoihinsa Genevessä, Sveitsissä läpi vuoden. Neuvosto koostuu 47 jäsenvaltiosta, jotka vaihtuvat säännöllisesti. Neuvosto hyväksyy päätöslauselmia ja sen alaisuudessa työskentelee erilaisia toimintamekanismeja, joiden avulla esimerkiksi jonkun tietyn alueen tai ihmisoikeuksien tema-alueita voidaan valvoa tehokkaasti. Saamelaisten näkökulmasta tärkeimmät mekanismit ovat alkuperäiskansojen oikeuksia

---

⁸ A/RES/69/2. Löytyy osoitteesta:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf?sequence=1

⁹ A/71/L.82. Löytyy osoitteesta: <http://undocs.org/A/71/L.82>

käsittävät mekanismit eli alkuperäiskansojen oikeuksien asiantuntijamekanismi (*Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples, EMRIP*) ja alkuperäiskansojen oikeuksien erityisraportoiija (*Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples*). Mekanismit mm. julkaisevat tutkimuksia ja raportteja suosituksineen alkuperäiskansojen tilanteesta eri aihealueilla ja maissa, tekevät maavierailuja sekä valvovat alkuperäiskansajulistuksen toimeenpanoa.

YK:n ihmisoikeusneuvoston alainen alkuperäiskansojen oikeuksia käsittelevän asiantuntijamekanismin mandaatti¹⁰ uusittiin vuonna 2016. Uuden mandaatin myötä asiantuntijamekanismi voi pyydettäessä avustaa jäsenvaltioita ja alkuperäiskansoja alkuperäiskansajulistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi esimerkiksi helpottamalla vuoropuhelua sekä tarjoamalla neuvoja kansallisen lainsäädännön kehittämiseksi. Alkuperäiskansoilla on näin ollen mahdollisuus käyttää asiantuntijamekanismia hyväkseen julistuksen toimeenpanemisen yhteydessä. Mekanismi kokoontuu vuosittain istuntoihin, johon myös Saamelaiskäräjät osallistuu. Uuden mandaatin myötä mekanismin jäsenmäärä nousi kattamaan kaikki seitsemän alkuperäiskansojen sosiokulttuurista aluetta.

Tärkeä osa ihmisoikeusneuvoston toimintaa on lisäksi yleismaailmallisen määrääkaistarkastelu (*Universal Periodic Review, UPR*), jonka kolmas kierros alkoi vuonna 2017. Määrääkaistarkastelussa jäsenvaltiot antavat suosituksia tarkastelussa olevalle valtiolle valtion ihmisoikeustilanteeseen liittyen. Saamelaiskäräjät osallistuu Suomen maaraaportin laatimiseen, sekä antaa oman raporttinsa Suomen ihmisoikeustilanteesta tarkasteluun liittyen. Suomi on saanut jokaisella kierroksella suosituksia saamelaisiin liittyen.

YK:n alkuperäiskansojen pysyvä foorumi (*The United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues, UNPFII*) on vuonna 2000 perustettu YK:n talous- ja sosiaalineuvoston (*Economic and Social Council, ECOSOC*) alainen neuvoa-antava toimielin, johon kuuluu 16 itsenäistä asiantuntijajäsentä. Hallitukset nimittävät kahdeksan jäsentä, ja alkuperäiskansat kahdeksan jäsentä. Foorumin tehtävänä on nostaa keskusteluun alkuperäiskansoja koskevia kysymyksiä erityisesti taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen, kulttuurin, ympäristökysymysten, koulutuksen, terveyden ja ihmisoikeuksien alueelta. Pysyvä foorumi antaa suosituksia sekä toimii keskeisenä foorumina valtioiden, alkuperäiskansojen sekä YK:n erityisjärjestöjen väliselle vuoropuhelulle. Se kokoontuu istuntoonsa kerran vuodessa YK:n päämajassa New Yorkissa. Saamelaiskäräjät osallistuu pysyvän foorumin istuntoihin joko osana Suomen valtion valtuuskuntaa tai itsenäisesti.

Tavoitteet:

- YK:n ja sen ihmisoikeusneuvoston, sen alkuperäiskansamekanismien sekä pysyvän foorumin tehokas hyödyntäminen saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia koskevissa asiayhteyksissä sekä alkuperäiskansaoikeuksien toteutumisessa

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät osallistuu YK:n ja sen alkuperäiskansamekanismien toimintaan aktiivisesti osallistumalla istuntoihin, käymällä vuoropuhelua ja raporttoimalla mekanismeille tilanteestaan sekä muulla tavoin mekanismien mandaattien mukaisesti
- Saamelaiskäräjät hyödyntää alkuperäiskansojen oikeuksia käsittelevän

---

¹⁰ A/HRC/RES/33/25. Löytyy osoitteesta: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/224/16/PDF/G1622416.pdf?OpenElement>

asiantuntijamekanismin uuden mandaatin tuomia mahdollisuuksia alkuperäiskansajulistuksen kansallisessa toimeenpanossa

- Saamelaiskäräjät osallistuu ihmisoikeusneuvoston yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun raportoimalla itsenäisesti saamelaisten tilanteesta
- Saamelaiskäräjät seuraa alkuperäiskansamekanismien suositusten toimeenpanoa sekä pyrkii tehostamaan suositusten vaikutuksia

3.3.3 Kansainväliset ihmisoikeussopimukset

YK:n ihmisoikeussopimukset

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat valtiosopimuksia. Ihmisoikeussopimuksia tulee huomioida Suomessa uudistettaessa lainsäädäntöä, oikeuskäytännössä sekä erityisesti perustuslakivaliokunnan kannanotoissa. Saamelaisten tosiasiallinen suoja muodostuu kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön takaamista oikeuksista.

Ihmisoikeussopimusten toimeenpanoa valvovat kansainväliset asiantuntijaelimet. Suomen tulee raportoida elimille säännöllisesti sopimuksen toimeenpanosta Suomessa ja siitä, miten se on ottanut huomioon kansainvälisten sopimusten toimeenpanoa valvovien elimien suositukset. Määräaikaishavainnointia vastaa Suomessa ulkoministeriö, joka kuulee eri ministeriöitä, viranomaisia, Saamelaiskäräjiä ja kansalaisjärjestöjä raportin laatimista varten. Sopimusten toimeenpanoa valvovat elimet voivat myös vierailla Suomessa ja kuulla eri sidosryhmiä raporttejaan varten. Valtioiden määräaikaishavainnointien lisäksi elimet vastaanottavat alkuperäiskansoilta ja kansalaisjärjestöjä lausuntoja ja näkemyksiä sopimusten toimeenpanosta.

Saamelaiskäräjät raportoi ministeriölle ja suoraan ihmisoikeuksia valvoville elimille saamelaisten oikeuksista ja kansainvälisten sopimusten toimeenpanosta. Lausunnoissaan Saamelaiskäräjät antaa katsauksen saamelaisten oikeuksien sen hetkisestä tilanteesta sekä esittää kansallisen lainsäädännön kehittämistä kansainvälisten velvoitteiden ja ihmisoikeuksia valvovien elinten suositusten mukaisesti.

YK:n keskeisimmät saamelaisia koskevat ihmisoikeussopimukset¹¹ ovat:

- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus
- Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja siihen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista
- Yleissopimus lapsen oikeuksista ja yleissopimuksen valinnaiset pöytäkirjat
- Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus ja yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista
- Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset

¹¹ Sopimukset löytyvät osoitteesta: <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=31460&culture=fi-FI&contentlan=1>

Euroopan neuvoston (EN) perustehtävä on ihmisoikeuksien, moniarvoisen demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen turvaaminen ja kehittäminen. Tärkein keino tässä työssä on sitovat normit ja niiden täytäntöönpanon valvonta. EN laatii normeja useilla aloilla kulttuurista ja sosiaaliasioista terveyteen, rikostentorjuntaan ja hyvään hallintoon. EN:n työn tuloksena syntyy jäsenmaita sitovia sopimuksia. Yleissopimukset ovat monenkeskisiä valtiosopimuksia. Tärkeimpiä sopimuksia varten on luotu myös kansainväliset valvontajärjestelmät. Lisäksi EN antaa jäsenmaidensa politiikkaa ohjailevia suosituksia. Niitä on annettu useita satoja.

Euroopan neuvoston järjestelmässä varsinaisia ihmisoikeussopimuksia on neljä. Ihmisoikeussopimusten toimeenpanon valvontamekanismit määritellään yleensä itse sopimuksissa. Useimmiten sopimuksella on perustettu erillinen valvontaelin. Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamista turvaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja sen päätöksen kansallista täytäntöönpanoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitea.

Euroopan Neuvoston keskeisimmät saamelaisia koskevat ihmisoikeussopimukset¹² ovat:

- Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja
- Euroopan Ihmisoikeussopimus
- Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus
- Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja

Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus (ILO 169)

Kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksen tarkoituksena on varmistaa, että alkuperäis- ja heimokansat voivat nauttia täysimääräisesti ihmis- ja perusoikeuksia ilman esteitä ja syrjintää. Osapuolten on kehitettävä alkuperäis- ja heimokansojen myötävaikutuksella yhteen sovitettuja ja järjestelmällisiä toimia näiden kansojen oikeuksien suojaamiseksi. Yleissopimuksen tarkoituksena on saattaa alkuperäis- ja heimokansojen oikeudet samalle tasolle muun väestön kanssa. Yleissopimuksessa määrätään useista alkuperäis- ja heimokansojen oikeuksista ja osapuolten toimintavelvoitteista. Yleissopimuksen mukaan hallitusten on neuvoteltava alkuperäis- ja heimokansojen kanssa ennen sellaisiin lainsäädäntö- tai hallintotoimenpiteisiin ryhtymistä, jotka voivat vaikuttaa välittömästi näihin kansoihin. Neuvottelut on käytävä vilpittömässä mielessä alkuperäis- ja heimokansojen edustuselinten kanssa ja niissä on pyrittävä saavuttamaan yhteisymmärrys ehdotetuista toimenpiteistä tai suostumus niihin.

Yleissopimuksen ratifiointi on ollut yksi Suomen saamelaisyhteisön pitkäaikaisemmista tavoitteista. Hallitus antoi esityksensä¹³ sopimuksen ratifiointista vuonna 2014, mutta asiasta ei ole edelleenkään tehty päätöstä.

Tavoitteet:

- Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksia kunnioitetaan ja toimeenpannaan tehokkaasti kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti
- Sopimusvalvontaelinten antamat, saamelaisia koskevat suositukset toimeenpannaan
- Suomi ratifioi itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen

¹² Sopimukset löytyvät osoitteesta: <http://forin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=31372&contentlan=1&culture=fi-FI>

¹³ HE 264/2014. Löytyy osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140264>

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät osallistuu aktiivisesti Suomen määräaikaissraporttien laatimiseen, toimittaa omat raporttinsa valvontaelimille ja osallistuu mahdollisuuksien mukaan valvontaelinten istuntoihin Suomen määräaikaissraporttien käsittelyjen yhteydessä
- Saamelaiskäräjät seuraa valvontaelinten suositusten toimeenpanoa sekä pyrkii tehostamaan suositusten vaikutuksia

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio ja YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien erityisraportoija Victoria Tauli-Corpuz.

3.4 Kansainvälinen ympäristöpolitiikka, kestävä kehitys ja kehitysyhteistyö

3.4.1 Kansainväliset ympäristösopimukset

Vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidettiin kestävän kehityksen konferenssi. Kokous oli hyvin merkittävä, koska silloin hyväksyttiin mm. biodiversiteettisopimus, ilmastopuitesopimus sekä kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 21). YK:n jäsenmaat sopivat syyskuussa 2015 New Yorkissa järjestetyssä huippukokouksessa uusista kestävän kehityksen tavoitteista ja toimintaohjelmasta, jotka ohjaavat kestävän kehityksen edistämistä vuoteen 2030 asti. Tavoitteena on äärimmäisen köyhyyden poistaminen ja kestävä kehitys kaikilla osa-alueilla: niin taloudellisesti, ihmisten hyvinvoinnin kuin ympäristön kannalta. Tavoitteet koskevat kaikkia maita, myös Suomea.

Kansainvälisten ympäristösopimusten tavoitteina on löytää ratkaisuja globaaleihin, ihmiskuntaa sekä luontoa koskeviin ilmiöihin, esimerkiksi ilmastomuutokseen, saasteisiin sekä luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen. Saamelaiskäräjille keskeisempiä ympäristösopimuksia ovat YK:n ilmastomuutosta koskeva puitesopimus pöytäkirjoineen ja puitesopimuksen alainen Pariisin ilmastopuitesopimus sekä Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (biodiversiteettisopimus) pöytäkirjoineen. Saamelaiskäräjät osallistuu sopimusten toimeenpanoon mm. kansallisten toimintasuunnitelmien laadinnan yhteydessä sekä osallistumalla osapuolikokouksiin. Ympäristösopimuksia ja niiden täytäntöönpanoa koordinoi ympäristöministeriö.

Ilmastomuutos, sen tuomat kielteiset vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen ja kulttuurin harjoittamisedellytyksiin ja luonnonresurssien laajamittaisen hyödyntämisen kiihtyminen arktisella alueella uhkaavat saamelaiskulttuurin tulevaisuutta. Ilmasto lämpenee arktisella alueella jopa kaksi kertaa nopeammin kuin muualla maailmassa keskimäärin. Ilmastomuutospolitiikkaan vaikuttaminen niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin on tärkeä osa Saamelaiskäräjien työtä. Kansainvälisten ympäristösopimusten osapuolikokouksissa tehdyt päätökset voivat tulla osaksi kansallista toimintatapaa tai lainsäädäntöä, joten kansainvälisillä foorumeilla hyvin ja perusteellisesti tehty työ vaikuttaa osaltaan positiivisesti saamelaisten asemaan kansallisella tasolla. Saamelaiskäräjien toimintaohjelman 2016 - 2019 *Saamelaiselinkeinot ja ympäristö* -osion yksi tavoitteista on ilmastomuutosta koskevan poliittisen ohjelman laatiminen. Tämän lisäksi Saamelainen parlamentaarinen neuvosto on laatinut ilmastopoliittisen strategiansa vuonna 2010, joka tulisi päivittää vastaamaan kansainvälisessä ilmastopoliitikassa tapahtunutta kehitystä.

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus¹⁴ (*Convention on Biological Diversity, CBD*) astui Suomessa voimaan vuonna 1994. Yleissopimuksen tavoitteena on biologisen monimuotoisuuden suojeleminen, sen osien kestävä käyttö sekä perintöaineen käytöstä saadun hyödyn oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako. Biodiversiteettisopimuksen kahden vuoden välein pidettävät osapuolikokoukset edistävät sopimuksen toimeenpanoa ja hyväksyvät sopimuksen toimeenpanemiseksi ohjeita, suosituksia, mekanismeja ja laillisia instrumentteja.

Suomessa sopimusta toimeenpannaan luonnonsuojelulainsäädännössä sekä valtioneuvoston hyväksymän biodiversiteettistrategian ja sitä tukevan toimintaohjelman avulla. Sopimusosapuolet tunnustavat monien perinteisen elämäntavan omaavien alkuperäis- ja paikallisyhteisöjen läheisen ja perinteisen riippuvuuden biologisista luonnonvaroista. Biodiversiteettisopimuksen artikla 8j

¹⁴ 78/1994. Löytyy osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940078>

velvoittaa sopimus- osapuolia suojelemaan alkuperäiskansojen biodiversiteettiin liittyvää perinteistä tietoa. Artikla määrää, että sopimusosapuolten tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietoa, innovaatioita ja käytäntöjä. Artikla suojaa Suomessa saamelaisten luonnonkäyttöön liittyvää perinteistä tietoa. Sopimuksen 10 (c) artikla edelleen velvoittaa kaikkia sopimusosapuolia suojelemaan ja rohkaisemaan biologisten luonnonvarojen perinteistä käyttöä vanhojen kulttuurien käytännön mukaisesti tavalla, joka soveltuu suojelun ja kestävän käytön edellytyksiin.

Nagoyan pöytäkirja

Nagoyan pöytäkirja (*Nagoya Protocol*) geenivarojen saatavuudesta ja hyötyjen oikeudenmukaisesta jaosta hyväksyttiin vuonna 2010 biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksessa. Pöytäkirja täydentää biodiversiteettisopimusta ja se sisältää alkuperäiskansojen perinteisen tiedon saatavuutta ja hyödyntämistä koskevia velvoitteita. Pöytäkirja astui Suomessa voimaan vuonna 2016 geenivaralaille¹⁵, ja se sisältää geenivaroihin liittyvän saamelaisten perinteistä tietoa koskevan osion.

Tavoitteet:

- Saamelaisten perinteistä tietoa ja luonnon monimuotoisuutta suojellaan sopimuksen mukaisesti
- Saamelaiskäräjät on aktiivinen toimija biodiversiteettisopimuksen täytäntöönpanoon ja sen tavoitteiden saavuttamiseen
- Alkuperäiskansojen osallistuminen biodiversiteettisopimuksen liittyvään työhön turvataan

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät osallistuu biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksiin sekä kansainvälisen 8j-asiantuntijatyöryhmän kokouksiin
- Saamelaiskäräjät osallistuu Suomen kantojen laatimiseen ja toimii asiantuntijana alkuperäiskansoja koskevissa asioissa osana Suomen valtuuskuntaa
- Saamelaiskäräjät tekee yhteistyötä Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien, Saamelaisneuvoston sekä muiden alkuperäiskansojen kanssa biodiversiteettisopimuksen alkuperäiskansoja koskevissa asioissa
- Saamelaiskäräjät osallistuu Nagoyan pöytäkirjan toimeenpanoon parhaalla näkemällään tavalla

Ilmastopuitesopimus sekä sen alaiset pöytäkirjat ja sopimukset

YK:n ilmastopuitesopimus¹⁶ (*United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC*) perustettiin Rion kokouksessa vuonna 1992 ja se astui voimaan 1994. Sen on ratifioinut 196 maailman maata, jotka myös osallistuvat näihin vuosittaisiin osapuolikokouksiin ja vastaavat niiden yksimielisistä päätöksistä. Kiotossa vuonna 1997 saavutettiin historiallinen ilmastopuitesopimus eli ns. Kioton pöytäkirja, jonka tavoitteena oli vähentää päästöjä maailmanlaajuisesti.

¹⁵ 20.5.2016/394. Löytyy osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160394>

¹⁶ 61/1994. Löytyy osoitteesta: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940061/19940061_2

YK:n ilmastopuitesopimuksen alainen Pariisin ilmastopöytäkirja¹⁷ tuli voimaan marraskuussa 2016. Suomi ratifioi sopimuksen samoihin aikoihin. Pariisin sopimuksen myötä ensimmäistä kertaa lähes kaikki maailman maat ovat kertonut olevansa valmiita toimiin ilmastomuutoksen torjumiseksi. Sopimuksen mukaan tavoitteena on pitää maapallon keskilämpötilan nousu selvästi alle kahdessa asteessa suhteessa esiteolliseen aikaan ja pyrkiä toimiin, joilla lämpeneminen saataisiin rajattua alle 1,5 asteen. Päästövähennystavoitteiden lisäksi sopimuksessa on asetettu pitkän aikavälin tavoite ilmastomuutokseen sopeutumiselle sekä tavoite sovittaa rahoitusvirrat kohti vähähiilistä ja ilmastokestävää kehitystä. Viiden vuoden välein tapahtuvissa maailmanlaajuisissa kokonaistarkasteluissa tarkastellaan osapuolien yhteistä edistymistä suhteessa sopimuksen tavoitteisiin. Ensimmäinen kokonaistarkastelu tapahtuu vuonna 2023. Sopimuksen artikla 7.5 ottaa huomioon alkuperäiskansojen tiedon sopeutumistoimissa. Sopimuksen alle on perustettu alkuperäiskansojen foorumi, jonka suunnittelussa, toteuttamisessa ja toiminnassa alkuperäiskansoilla on asianmukaisesti keskeinen rooli.

Tavoitteet:

- Ilmaston lämpeneminen saadaan pysäytettyä alkuperäiskansojen oikeudet huomioon ottaen
- Saamelaiskäräjät on aktiivinen toimija kansainvälisessä ilmastopolitiikassa
- Alkuperäiskansaoikeudet huomioidaan ja alkuperäiskansojen roolia vahvistetaan Pariisin sopimuksen toimeenpanossa, sisältäen päätöstentien sekä toimintamallien parantamisen YK:n alkuperäiskansajulistuksen tavoitteiden mukaisesti
- Alkuperäiskansoille luodaan alkuperäiskansafoorumin (IP Platform) avulla mekanismi, jonka kautta alkuperäiskansat voivat olla aktiivisessa roolissa kansainvälisessä ilmastopolitiikassa ja vaikuttaa päätösten tekoon

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät osallistuu ilmastopuitesopimusten osapuolikokouksiin sekä tarvittaessa muiden elinten istuntoihin
- Saamelaiskäräjät osallistuu Suomen kantojen laatimiseen ja toimii asiantuntijana alkuperäiskansoja koskeissa asioissa osana Suomen valtuuskuntaa
- Alkuperäiskansojen foorumi aloittaa toimintansa alkuperäiskansojen ehtojen ja vaatimusten mukaisesti ja Saamelaiskäräjät on sen toiminnassa aktiivisesti mukana
- Saamelaiskäräjät tekee yhteistyötä Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien, Saamelaisneuvoston sekä muiden alkuperäiskansojen kanssa kansainvälisen ilmastopolitiikan alkuperäiskansoja koskevien asioiden yhteydessä
- Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston ilmastopoliittinen strategia päivitetään

3.4.2 Kestävä kehitys: Agenda 2030 ja kehitysyhteistyö

YK:n jäsenmaat sopivat vuonna 2015 kestävä kehityksen toimintaohjelmasta¹⁸ ja tavoitteista, jotka ohjaavat kestävä kehityksen edistämistä vuosina 2016–2030. Niiden pyrkimyksenä on poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta ja turvata hyvinvointi ympäristölle kestävällä tavalla. Agenda 2030:n kestävä kehityksen toimintaohjelma ja tavoitteet koskevat maailman kaikkia maita.

¹⁷ 76/2016. Löytyy osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160076>

¹⁸ A/RES/70/1. Löytyy osoitteesta:

http://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Agenda2030_epavirallinen+suomennos.pdf/707fe444-6540-49d6-86a3-fd6bee1cf345

Ensisijainen vastuu Agenda 2030:n toimeenpanosta on valtioilla. Tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan kuitenkin myös paikallishallinnon, yksityissektorin, kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisten laajaa osallistumista, alkuperäiskansat mukaan lukien. Kestävän kehityksen tavoitteita ja saavutuksia valvoo YK:n korkean tason poliittinen foorumi (High-Level Political Forum, HLPF).

Sopimukseen sisältyy 17 erilaista tavoitetta, jotka käsittelevät kestävästä kehitystä. Tavoitteet on tarkoitettu saavutettaviksi vuoteen 2030 mennessä. Suomen valtio on sitoutunut tavoitteiden saavuttamiseen sekä kotimaassa että kansainvälisessä yhteistyössä. Myös Suomen kehitysyhteistyö tukee tätä sitoumusta. Suomen hallituksen Agenda 2030 -toimeenpanosuunnitelma valmistui alkuvuodesta 2017. Toimeenpanon painopisteinä kotimaassa ovat "Hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi" sekä "Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi". Kestävän kehityksen toimikunta edistää yhteistyötä kestävästä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Se pyrkii juurruttamaan kestävästä kehityksen strategiset tavoitteet kansalliseen politiikkaan, hallintoon ja yhteiskunnallisiin käytäntöihin. Saamelaiskäräjien edustaja on mukana toimikunnassa.

Saamelaiskäräjät pyrkii korostamaan alkuperäiskansaoikeuksia niin kestävästä kehityksen kuin kehitysyhteistyönkin merkeissä. Kestävän kehityksen tavoitteiden toimeenpanemisessa ihmisoikeuksien kunnioittamisen tulee olla etusijalla. Kestävä kehitys ei saa tapahtua kaikista haavoittuvimpien kustannuksella, mukaan lukien alkuperäiskansat. Esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeus maahan tulee ottaa asianmukaisesti huomioon.

Tavoitteet:

- Alkuperäiskansojen oikeudet huomioidaan asiaankuuluvalla tavalla kestävästä kehityksen saralla sekä kehitysyhteistyössä
- Saamelaiskäräjät osallistuu kestävästä kehityksen kansainväliseen sekä kansalliseen yhteistyöhön

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät osallistuu Suomen kantojen laatimiseen ja toimii asiantuntijana alkuperäiskansoja koskevissa asioissa osana Suomen valtuuskuntaa YK:n korkean tason poliittisen foorumin istunnoissa sekä muissa kokouksissa
- Saamelaiskäräjät tarjoaa asiantuntemustaan alkuperäiskansoihin liittyvässä kehitysyhteistyössä Suomen valtiolle ja sen rahoituslaitoksille
- Saamelaiskäräjät tekee yhteistyötä Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien, Saamelaisneuvoston sekä muiden alkuperäiskansojen sekä YK:n ja sen erityisjärjestöjen kanssa Kestävän kehityksen sekä kehitysyhteistyön alkuperäiskansa-asioissa
- Saamelaiskäräjät osallistuu kestävästä kehityksen kansainväliseen sekä kansalliseen yhteistyöhön sekä toimintasuunnitelmien luontiin ja tarkasteluun

3.5 Euroopan Unioni

Suomen Euroopan unionin (EU) liittymisasiakirjan osana on saamelaisia koskeva pöytäkirja nro 3¹⁹, jolla sopimuspuolet tunnustavat Suomella ja Ruotsilla kansallisen ja kansainvälisen oikeuden mukaan olevat velvoitteet. Liittymisasiakirja on otettu osaksi nk. Lissabonin sopimusta. Saamelaispöytäkirjan 1 artiklan mukaan sen estämättä, mitä EY:n perustamissopimuksessa määrätään, saamelaisille saadaan myöntää yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla. Tällainen uudistus voidaan siten toteuttaa kansallisesti ilman EU:n suostumusta. Artiklan 2 mukaisesti pöytäkirjaa voidaan laajentaa koskemaan muitakin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyviä saamelaisten yksinoikeuksia, mikä kuitenkin edellyttää kaikkien sopimuspuolten suostumuksen.

Euroopan unionin säädökset ohjaavat kansallista lainsäädäntöä ja Saamelaiskäräjien pitäisi pystyä muodostamaan EU:n kanssa pysyvä vuoropuhelu- sekä edustusmahdollisuus. EU:n alkuperäiskansapolitiikka on lähinnä ulkoista: EU näkee alkuperäiskansat ja alkuperäiskansojen oikeudet osana ulkopoliittikaansa ja kehitysyhteistyötänsä, ja on tehnyt päätöksiä sekä sitoumuksia alkuperäiskansojen huomioon ottamiseksi ulkopoliitikassaan sekä kehitysyhteistyössä. Neuvosto antoi alkuperäiskansoja koskevat päätelmänsä 15.5.2017²⁰, joissa se palauttaa mieleen, että EU:n perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, demokratia, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Neuvosto korostaa, että on tärkeää puuttua alkuperään tai identiteettiin perustuvaan syrjintään ja epätasa-arvoon sekä alkuperäiskansojen edustajiin kohdistuviin uhkauksiin ja väkivaltaan, lisätä tilaisuuksia vuoropuhelun käymiseen alkuperäiskansojen kanssa EU-yhteistyön kaikilla tasoilla.

Saamelaiset ja arktisen alueen alkuperäiskansat EU on ottanut huomioon *Arktista aluetta koskeva yhdennetty EU:n politiikka*²¹ -linjauksellaan huhtikuussa 2016, jolla ohjataan Euroopan unionin toimia arktisella alueella. Euroopan unioni tehostaa alueella jo käynnissä olevia toimiaan ja sitoumuksiaan uusilla toimilla, joissa keskitytään ilmastonmuutokseen, ympäristön suojeluun, kestävään kehitykseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Kaikilla painopistealoilla kiinnitetään erityistä huomiota tutkimukseen, tieteseen ja innovointiin ja huomioidaan paikalliset sidosryhmät. Saamelaiskäräjien tulisi parantaa edustustaan Euroopan unionissa, jotta se pystyisi parantamaan vuoropuheluaan sekä edunvalvontaansa EU:n kanssa.

Tavoitteet:

- Euroopan unioni turvaa saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana toiminnassaan
- Euroopan unioni turvaa alkuperäiskansojen oikeudet ulkopoliitikassaan ja kehitysyhteistyössään
- Edunvalvontaa Euroopan unioniin kehitetään
- Aktiivinen vuoropuhelu Euroopan unionin kanssa saamelaisia koskevista asioista pyrkien vaikuttamaan unionin päätöksentekoon

Toimenpiteet:

---

¹⁹ Löytyy osoitteesta: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4543e868-c347-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

²⁰ Löytyy osoitteesta: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8814-2017-INIT/fi/pdf>

²¹ Löytyy osoitteesta: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10101/2016/FI/10101-2016-21-FI-F1-1.PDF>

- Euroopan unionin kanssa neuvotellaan sisäinen alkuperäiskansapolitiikka sekä toimintaohjelma
- Kehitetään saamelaisten edustamista Euroopan unionissa niin, että se pystyy suoraan vaikuttamaan saamelaisia alkuperäiskansana koskeviin asioihin
- Saamelaiskäräjät vaikuttaa ja toimii asiantuntijana Euroopan unionin alkuperäiskansoja koskevissa asioissa mukaan luettuna ulkopolitiikka sekä kehitysyhteistyö
- Parannetaan vuoropuhelua valtion kanssa Euroopan unionia koskevissa asioissa
- Pyritään käyttämään tehokkaammin Euroopan unionin rahoitusmekanismeja
- Saamelaiskäräjät on mukana Euroopan unionin Arktisen alueen politiikan kehittämisessä sekä toimeenpanossa

3.6 Kulttuuriperintö

Saamelainen kulttuuriperintö on holistinen kokonaisuus, jota ei voida jakaa yksiselitteisesti aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön tai käsitellä erillään saamelaisten perinteistä tiedosta ja elinkeinoista. Aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö nivoutuvat yhteen; saamelainen luontokäsitys, ajattelu- ja arvomaailma, tapaoikeus sekä perinteinen tieto, muun muassa, ilmenevät saamelaisten perinteisissä luonnonkäyttötavoissa, elinkeinoissa ja kulttuuri-ilmaisuuksissa. Saamelaista kulttuuriperintöä tuleekin tarkastella saamelaiskulttuurin näkökulmasta, jotta voidaan ymmärtää sen suojelutarpeet: jotta saamelaista kulttuuriperintöä voidaan suojella, tulee turvata saamelaisten oikeus kieleensä ja kulttuuriinsa. Keskeisellä sijalla ovat erityisesti elinkeino-oikeudet, sillä elinkeinojen kautta saamelaisten kulttuuriperinnön jatkuvuus ja perinteinen tieto voidaan turvata.

Saamelaisten kulttuuriperinnön suojelu perustuu saamelaisia alkuperäiskansana turvaavaan kansainväliseen oikeuteen ja kansalliseen lainsäädäntöön sekä saamelaisten perinteisenä tietona ilmeneviin tapoihin ja oikeuskäsityksiin (Nuorgam 2013: 224). Saamelaisten kulttuuriperintö, perinteinen tieto sekä kulttuuri-ilmaukset, joihin mm. saamelaisten pyhät paikat ja niihin liittyvät käytänteet, uskomukset ja rituaalit voidaan kategorisesti liittää, ovat Suomen perustuslain 121.4 §:n tarkoittaman itsehallinnon ydintä. Kansainvälisistä sopimuksista ja sitoumuksista tässä yhteydessä keskeisimpiä ovat YK:n alkuperäiskansojen julistus sekä alkuperäiskansojen maailmankonferenssin loppuasiakirja, YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, YK:n biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus, Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelusta sekä Unescon yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi. YK:n alkuperäiskansajulistus turvaa saamelaisten oikeuden **ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää kulttuuriperintöään**, perinnetietoaan ja perinteisiä kulttuuri-ilmaisujaan sekä näihin liittyvää henkistä omaisuuttaan.

Huolimatta saamelaisten kulttuuriperinnön vahvasta kansainvälisestä sekä kansallisesta suojasta osana perustuslaissa turvattuja oikeuksia, saamelaisen kulttuuriperinnön suojelu kansallisella tasolla on hajanaisista, eikä kykene turvaamaan riittävällä tavalla saamelaista kulttuuriperintöä. Saamelaisen kulttuuriperinnön luonteesta johtuen kansalliset yleiset turvaamiskeinot kuten muinaismuistolaki tai laki rakennusperinnön suojelusta eivät täysin turvaa saamelaisen kulttuuriperinnön säilymistä, vaan keskeisiä instrumentteja ovat ympäristö- sekä maankäyttö- ja rakennuslainsäädäntö. Saamelaisen kulttuuriperinnön suojan vahvistamiseksi Saamelaiskäräjät onkin asettanut toimintaohjelmassaan 2016-2019 tavoitteiksi saamelaiskulttuurinsuojaa koskevan strategian laatimisen sekä eettisten käyttäytymissääntöjen käyttöönottamisen, joilla varmistetaan alkuperäis- ja paikallisyhteisöjen kulttuurisen ja henkisen perinnön kunnioittaminen osana biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä.

3.6.1 Maailman henkisen omaisuuden järjestö (WIPO)

WIPO eli maailman henkisen omaisuuden järjestö (engl. *World Intellectual Property Organisation*) on Yhdistyneiden kansakuntien erityisjärjestö. WIPO:n pääasiallisena tehtävänä on edistää sellaisten toimenpiteiden kehittämistä, joiden on määrä helpottaa henkisen omaisuuden tehokasta suojaamista kaikkialla maailmassa ja yhdenmukaistaa kansallista lainsäädäntöä tällä alalla; rohkaista kansainvälisten henkisen omaisuuden suojaamisen edistämistä tarkoittavien sopimusten solmimista ja huolehtia henkisen omaisuuden kansainvälisen suojelun helpottamisesta sekä tarvittaessa rekisteröinnistä tällä alalla sekä rekisteröintiä koskevien tietojen julkisuuteen saattamisesta.

Saamelainen parlamentaarinen neuvosto on tarkkailijana WIPO:n *Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional knowledge and folklore (IGC)* -komiteassa eli valtioiden välisessä komiteassa henkisestä omaisuudesta, geenivaroista, perinteisestä tiedosta ja kansanperinteestä. Komitean tehtävänä on valmistella sopimusteksti kansainvälisen instrumentin tai instrumenttien saamiseksi geenivarojen, perinteisen tiedon ja kansanperinteen suojelemiseksi. WIPO aloitti vuonna 2009 Indigenous Fellowship -ohjelmansa, jonka avulla alkuperäiskansojen jäsenet ovat päässeet työskentelemään WIPO:n perinteisen tiedon osastolla alkuperäiskansoihin liittyvien asioiden parissa. Saamelaiskäräjien tulisi tehdä yhteistyötä muiden alkuperäiskansojen kanssa WIPO:n IGC:n liittyen mm. indigenous fellowship-ohjelman avulla.

Tavoitteet:

- Saamelaisten itsemääräämisoikeus ja itsehallintoasema toteutuvat saamelaisten kulttuuriperintöä koskevassa päätöksenteossa, sen hyödyntämisessä ja suojelussa
- Saamelaisten kulttuuriperintö suojellaan kokonaisvaltaisesti tehokkaalla lainsäädännöllä
- Saamelaiskäräjät osallistuu kulttuuriperintöään koskevaan päätöksentekoon, suojeluun ja hallintaan
- WIPO:n IGC- komitea saa työnsä päätökseen ja neuvottelee alkuperäiskansojen geenivaroihin, perinteiseen tietoon ja perinteisiin kulttuuristen ilmauksien suojeluun tehokkaan instrumentin tai instrumentteja alkuperäiskansojen näkemykset asianmukaisesti huomioon ottaen
- Alkuperäiskansat osallistuvat WIPO:n IGC:n istuntoihin

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät pyrkii sisällyttämään kulttuuriperintöä ohjaavaa lainsäädäntöön saamelaisten oikeuden osallistua kulttuuriperintöä koskevaan päätöksentekoon
- Saamelaiskäräjät ottaa käyttöön eettiset käyttäytymissäännöt, joilla varmistetaan saamelaisen kulttuurisen ja henkisen perinnön kunnioittaminen osana biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä sekä saamelaisten kulttuuriperinnön ja perinteisen tiedon hyödyntämisessä ja suojelussa, sekä edistää niiden noudattamista
- Saamelaiskäräjät osallistuu WIPO:ssa meneillä oleviin prosesseihin perinteisen tiedon säilymisen turvaamiseksi ml. IGC:n istunnot
- Saamelaiskäräjät osallistuu Suomen kantojen laatimiseen ja toimii asiantuntijana osana Suomen valtuuskuntaa WIPO:n alkuperäiskansoja koskevissa prosesseissa
- Saamelaiskäräjät tekee yhteistyötä Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien, Saamelaisneuvoston sekä muiden alkuperäiskansojen kanssa WIPO:n meneillään olevien prosessien yhteydessä
- Saamelaiskäräjät laatii saamelaiskulttuurinsuojaa koskevan strategian. Saamelaiskulttuurinsuojaa koskeva strategia tulisi laatia yhteistyössä SPN: kanssa.

3.6.2 Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) toiminta ja sopimukset

Suomi on ratifioinut Unescon eli Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön sopimuksia²² jotka koskevat saamelaisia. Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön

---

²² Lisätietoa sopimuksista löytyy täältä: <http://minedu.fi/yk-ja-unesco>

suojelemisesta ratifiointiin vuonna 2013. Suomen opetus- ja kulttuuriministeriö on antanut sopimuksen toimeenpanon Museoviraston vastuulle ja nimennyt aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmän toimeenpanoprosessin tueksi. Saamelaiskäräjät on antanut kommenttinsa museovirastolle sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta.

Unescon saamelaisten kulttuuriperintöön liittyvä sopimus on kulttuuri-ilmauksien suojelusopimus, jonka tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta. Sopimuksen mukaan kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojeleminen ja edistäminen edellyttää kaikkien kulttuurien, myös vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ja alkuperäiskansojen kulttuurien yhdenvertaisuuden ja kunnioittamisen.

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi on yksi tunnetuimmista Unescon sopimuksista ja sen keskeisenä lähtökohtana on säilyttää maailman ainutlaatuinen kulttuuri- ja luonnonperintö tuleville sukupolville. Maailmanperintökohteita on jo 165 maassa kaikkiaan yli 1000, Suomessa niitä on seitsemän. Suomessa maailmanperintötoimintaan liittyvistä asioista vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö (kulttuuriperintö) ja ympäristöministeriö (luonnonperintö). Unesco ei ole tehnyt alkuperäiskansojen kanssa tarpeeksi yhteistyötä sopimusten sekä toimintatapojensa kanssa, ja kehittääkin parhaillaan toimintamallia alkuperäiskansojen kanssa tapahtuvalla yhteistyöllä.

Tavoitteet:

- Unesco toimii yhteistyössä alkuperäiskansojen kanssa ja niiden oikeuksia kunnioittaen
- Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta toimeenpannaan Saamelaiskäräjien toivomalla tavalla
- Perustetaan saamelaisten kotiseutualueelle Unescon maailmanperintökohde/kohteet

Toimenpiteet:

- Edistetään Unescon maailmanperintökohteen perustamista saamelaisten kotiseutualueelle
- Saamelaiskäräjät osallistuu yhdessä vastuuministeriön kanssa Unescon työhön vahvemman alkuperäiskansojen osallistumisen ja toimintatapojen saavuttamiseksi
- Saamelaiskäräjät neuvottelee vastuuministeriön kanssa aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanosta

4. Talous ja hallinnolliset toimet kansainvälistä toimintaa varten

Tehokas kansainvälinen toiminta onnistuu takaamalla sille tarvittavat toimintaresurssit. Saamelaiskäräjillä ei ole omaa taloussektoria kansainvälistä toimintaa varten, eikä se saa siihen erillistä valtionavustusta. Saamelaiskäräjien kansainvälinen toiminta, esimerkiksi kansainvälisiin konferensseihin osallistuminen, rahoitetaan näin ollen parlamentarismi ja edunvalvonta-sektorin sidosryhmätoimintaan varatulla avustuksella, josta rahaa käytetään myös kotimaassa tapahtuvaan sidosryhmätoimintaan. Saamelaiskäräjät joutuu näin ollen jatkuvasti priorisoimaan kansainvälistä toimintaansa.

Tällä hetkellä Saamelaiskäräjien työjärjestyksen mukaan Saamelaiskäräjien puheenjohtaja johtaa käräjien kansainvälistä toimintaa ja hoitaa siihen liittyviä tehtäviä sekä edustaa itse ja kiireellisissä asioissa päättää, kuka käräjiltä edustaa tarvittaessa hänen lisäkseen kansainvälisissä yhteyksissä. Puheenjohtajan avustaja avustaa käräjien kansainvälisen toiminnan koordinoinnissa ja ylläpitämisessä. Lisäksi oman vastuualansa esittelijät avustavat käräjien puheenjohtajaa toimialaansa kuuluvissa kansainvälisissä tehtävissä.

Saamelaiskäräjät tarvitsee tuntuvasti lisää toimintaresursseja kansainväliseen toimintaansa. Pelkkä osallistuminen kokouksiin ei ole riittävää, jos kokoukseen valmistautumiseen ja seurantaan ei ole tarvittavia resursseja. Saamelaiskäräjien tulisi saada lisäksi päättää itsenäisesti, mihin alkuperäiskansoja koskeviin kokouksiin se haluaa osallistua ja sen toteutumiseen Saamelaiskäräjien tulisi saada vuosittainen rahoitus valtiolta. Jotta itsemäärääminen voi aidosti toteutua, on siihen tarvittavat resurssit turvattava. Ministeriöt pyytävät jossain määrin Saamelaiskäräjien edustusta mukaan delegaatioihinsa, mutta eivät aina pysty rahoittamaan Saamelaiskäräjien edustajan kuluja. Näillä kansainvälisillä foorumeilla tehdään kuitenkin saamelaisia koskevia päätöksiä, joten Saamelaiskäräjien edustus olisi merkittävää. Lisäksi Saamelaiskäräjät tarvitsisi päätoimisen kansainvälisten asioiden sihteerin, jonka toimenkuvaan kuuluisi kansainvälisten tehtävien sekä Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston asioiden hoitaminen.

Saamelaiskäräjät on käynyt budjettineuvotteluja oikeusministeriön kanssa ja esittänyt Saamelaiskäräjien kehusehdotukset seuraaville vuosille, jotka sisältävät suunnitelmakauden keskeiset määrälliset ja laadulliset tavoitteet. Saamelaiskäräjät on kehusehdotuksissaan tuonut esille lisärahoituksen tarpeen kansainvälistä toimintaa varten.

Tavoitteet:

- Saamelaiskäräjät on aktiivinen toimija kansainvälisillä foorumeilla
- Saamelaisen itsemäärääminen toteutuu Saamelaiskäräjien kansainvälisessä toiminnassa
- Saamelaiskäräjien kansainvälinen toiminta on toimivaa, kustannustehokasta ja aktiivista
- Saamelaiskäräjien kansainväliselle toiminnalle suunnataan asiaankuuluvat resurssit

Toimenpiteet:

- Saamelaiskäräjät luo kansainväliselle toiminnalleen budjetin ja neuvottelee siitä valtion kanssa
- Saamelaiskäräjät kartoittaa rahoitusmahdollisuuksia myös muista lähteistä
- Saamelaiskäräjät perustaa kansainvälisten asioiden sihteerin viran
- Toiminnan helpottamiseksi Saamelaiskäräjät harkitsee lautakuntien rakenteiden muutosta mukauttamisella tai jakamisella
- Kehitetään toimintasuunnitelma Saamelaiskäräjien ja valtion välille kansainvälisen toiminnan

sekä yhteistyön helpottamiseksi